

ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ – *сusp. небезпеч. діяння, що завдають шкоди (чи створюють загрозу її заподіяння) здоров'ю невизначеного кола осіб, тобто здоров'ю населення. Передбачені розд. XIII Особл. част. Крим. кодексу України.*

Обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів – це види діяльності з: культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, розроблення, в-ва, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, реалізації (відпуску), ввезення на тер. України, вивезення з тер. України, транзиту через тер. України, використання, знищення зазначених засобів і речовин, включених до згаданого Переліку, що дозволяються і контролюються згідно з Законом України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» у редак. від 22.12.2006 з подальшими змінами і доповненнями.

Різноманітні порушення цього правового режиму утворюють, як правило, *об'єктивну сторону злочинів*, що є складовою незакон. обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (ст.ст. 305–320 КК).

До **З. у с. о. н. з., п. р., їх а. або п.** належать: *контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів* (ст. 305 КК); використання коштів, здобутих від незакон. обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 306 КК); *незакон. в-во, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів* (ст.ст. 307, 309 КК); *викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання служб. становищем* (ст. 308 КК); *посів або вирощування сnotворного маку чи конопель* (ст. 310 КК); *незакон. в-во, виготовлення,*

придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів (ст. 311 КК); викрадення, привласнення, вимагання привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання служб. становищем та ін. незакон. дії з таким обладнанням (ст. 313 КК); незакон. введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 314 КК); *схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів* (ст. 315 КК); незакон. публічне вживання наркотичних засобів (ст. 316 КК); орг-ція або утримання місць для незакон. вживання, в-ва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 317 КК); незакон. виготовлення, підроблення, використання чи збут підроблених документів на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів (ст. 318 КК); незакон. видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (ст. 319 КК); *порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів* (ст. 320 КК).

До незакон. обігу зазначених засобів і речовин належать також певні дії, передбачені КпАП: незакон. в-во, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44 КпАП); невжиття заходів щодо забезпечення охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць їх зберігання та переробки (ст. 106¹ КпАП); незакон. посів або незакон. вирощування снотворного маку чи конопель (ст. 106² КпАП).

Родовий *об'єкт З. у с. о. н. з., п. р., їх а. або п.* – здоров'я населення. *Предметом злочинів* можуть бути: 1) наркотичні засоби (ст.ст. 305, 307, 308, 309 КК); 2) психотропні речовини (ст.ст. 305, 307, 308, 309 КК); 3) прекурсори (ст.ст. 305, 311, 312 КК); 4) аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин (ст.ст. 305–309, 313–315, 317 КК); 5) снотворний мак чи коноплі (ст. 310 КК); 6) кошти, здобуті від незакон. обігу наркотичних засобів, психо-

тропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що використовуються з метою їх відмивання; кошти і майно, здобуті від незакон. обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що використовуються з метою його продовження (ст. 306 КК); 7) документи (підроблені чи незаконно одержані) на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів (ст. 318 КК); 8) рецепт (незаконно виданий) на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (ст. 319 КК); 9) обладнання, призначене для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 313 КК); 10) місце (кубло, притон) та приміщення для незакон. вживання, в-ва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 317 КК).

В окремих злочинах наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги є не предметом, а *знаряддям вчинення злочину* (ст. 314 КК) або *засобом вчинення злочину* (ст. 316 КК).

Закон «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» містить визначення багатьох предметів **З. у с. о. н. з., п. р., їх а. або п.** У свою чергу, ці предмети передбачені Переліком наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Він складається із таблиць I–IV, кожна з яких має список № 1 і список № 2, а таблиця I – ще й список № 3. Перелік складений згідно із зак-вом України та міжнар. договорами, згода на обов'язковість яких надана ВР. В основі такої класифікації – врахування доцільності використання зазначених засобів і речовин у мед. практиці та ступінь їх небезпеч. для здоров'я людини, яку вони можуть становити у разі зловживання ними.

Перелік та зміни до нього затверджуються КМ за поданням Держ. служби України з контролю за наркотиками і публікуються в офіц. друкованих виданнях. Цей документ постійно вдосконалюється як за змістом, так і за формою відповідно до змін у зак-ві та вимог практики. Нині чинним є Перелік, затверджений постановою КМ від 06.05.2000 № 770 (з подальшими змінами).

Наркотичні засоби – це речовини природні чи синтетичні, препарати, рослини, що включені до Переліку. До них належать: героїн, канабіс, смола канабісу, екстракти і настойки канабісу, макова солома, концентрат з макової соломи, опій, кустарно виготовлені препарати з ефедрину, псевдоефедрину тощо.

Психотропні речовини – це речовини природні чи синтетичні, препарати, природні матеріали, що включені до Переліку. До них належать, напр., ЛСД, мескалін, тетрагідроканнабінол.

Систематичне вживання наркотичних засобів чи психотропних речовин призводить до захворювання на наркоманію.

Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин – це заборонені до обігу в Україні речовини синтетичні чи природні, що не включені до Переліку, хімічна структура і властивості яких подібні до хімічної структури та властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких вони відтворюють.

Прекурсори наркотичних засобів і психотропних речовин – це включені до Переліку речовини, що використовуються для в-ва, виготовлення наркотичних засобів і психотропних речовин. Напр., етиловий ефір, ацетон, ефедрин, ангідрид оцтової кислоти, соляна і сірчана кислоти.

Для встановлення виду, назви і властивостей наркотичного засобу, психотропної речовини, їх аналога чи прекурсора, походження, способу виготовлення чи переробки цих засобів і речовин, а також належності рослини до культур, які містять наркотичні засоби, необхідні спец. знання. Тому у справах цієї категорії обов'язково має бути висновок експерта з цих питань.

Об'єктивна сторона більшості **З. у с. о. н. з., п. р., їх а. або п.** відзначається тією особливістю, що *диспозиції крим.-правових норм*, які передбачають відповідальність за такі злочини, є бланкетними – їх зміст визначається не тільки цими нормами, а й актами ін. галузей права (у т. ч. – різними інструкціями, правилами, таблицями, положеннями тощо). Злочини вчиняються шляхом дії (порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів,

психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів можливе і шляхом бездіяльності). Прості (осн.) *склади З. у с. о. н. з., п. р., їх а. або п.* побудовані в осн. як формальні, тобто вважаються *закінченими* з моменту вчинення відповід. діянь. Винятком є заволодіння наркотичними засобами, психотропними речовинами, їх аналогами або прекурсорами шляхом викрадення, привласнення, шахрайства і зловживання служб. становищем. Такі склади злочинів сконструйовані як матеріальні – для визнання злочину закінченим вимагається настання відповід. наслідків сусп. небезпеч. діяння.

Матеріальні склади мають і деякі злочини з кваліфікуючими та особливо кваліфікуючими ознаками. Зокрема, незакон. введення в організм ін. особи проти її волі наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, якщо воно заподіяло серед. тяжкості чи тяжке тілесне ушкодження потерпілому або настала смерть останнього (ч. 2 і ч. 3 ст. 314 КК); порушення встановлених правил обігу цих засобів і речовин, якщо воно спричинило їх нестачу у великих розмірах або призвело до викрадення, привласнення, вимагання зазначених засобів чи речовин, або заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання служб. особою своїм служб. становищем (ч. 2 ст. 320 КК).

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочинів з матеріальним складом є *причин. зв'язок* між діянням і *сусп. небезпеч. наслідками*. За відсутності такого зв'язку виключається *крим. відповідальність*.

Суб'єктивна сторона З. у с. о. н. з., п. р., їх а. або п. характеризується *умисною* формою *вини*. Лише злочин, передбачений ст. 320 КК, може вчинятися як умисно, так і *необережно*. Низка складів злочинів вирізняється певною *метою* (напр., мета збуту – ст. 307 КК, ч. 2 ст. 311 КК).

Суб'єктом більшості *З. у с. о. н. з., п. р., їх а. або п.* визнаються особи, яким до вчинення злочину виповнилося 16 років. Винятком є заволодіння наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами шляхом крадіжки (ч. 1 ст. 308 КК), грабежу, вимагання (ст. 308 КК), розбою (ч. 3 ст. 308 КК) – крим. відповідальність за них настає з 14-ти років (ч. 2 ст. 22 КК).

Низка **З. у с. о. н. з., п. р., їх а. або п.** може бути вчинена лише *спец. суб'єктом* (ч. 2 ст.ст. 308, 312, 313 КК – у разі заволодіння наркотичними засобами, психотропними речовинами, їх аналогами, прекурсорами або відповід. обладнанням шляхом зловживання служб. особою своїм служб. становищем; ст.ст. 319, 320 КК). Привласнення наркотиків, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів може бути вчинено лише особою, якій вони були ввірені чи перебували у її віданні у зв'язку з її профес. діяльністю (ст.ст. 308, 312, 313 КК).

Окремі склади злочинів мають специф. кваліфікуючі ознаки, пов'язані з особливостями предмета злочину, – великі та особливо великі розміри наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; особливо небезпеч. наркотичні засоби чи психотропні речовини.

Великі та особливо великі розміри наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів – це кількісні параметри окремих злочинів. Вони визначаються центр. органом викон. влади, що забезпечує формування держ. політики у сфері охорони здоров'я, спільно з центр. органом викон. влади, що забезпечує формування держ. політики у сфері обігу цих засобів і речовин, протидії їх незакон. обігу (примітка до ст. 305 КК України). Такими органами є відповідно МОЗ України і Держ. служба України з контролю за наркотиками.

Особливо небезпеч. наркотичні засоби чи психотропні речовини – це включені до списків № 1 і № 2 таблиці I Переліку наркотичні засоби і психотропні речовини, які є особливо небезпеч. для здоров'я населення. Згідно з КК дії з ними утворюють кваліфікуючу ознаку злочинів, передбачених ч. 2 ст. 305 КК, ч. 2 ст. 307 КК, ч. 3 ст. 313 КК, ч. 3 ст. 314 КК, і характеризують якісні параметри предмета відповід. злочину – при цьому враховано ступінь небезпеч. зазначених засобів і речовин для здоров'я та життя людини, яку вони можуть становити у разі зловживання ними.

Статті 307, 309 і 311 КК містять *заохочувальні норми*, якими передбачені спец. види звільнення від крим. відповідальності.

За вчинення **З. З. у с. о. н. з., п. р., їх а. або п.** передбачено різні види покарань – штраф, позбавл. права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громад. роботи (лише за ч. 1 ст. 319 КК), випр. роботи (лише за ч. 1 ст. 309 КК), конфіскація майна, арешт, обмеж. волі, позбавл. волі на певний строк.

Лит.: Музика А. А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів. – К., 1998; Фесенко Є. В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони. – К., 2004; Музика А. А., Горох О. П. Покарання та його застосування за злочини проти здоров'я населення. – К., 2012.

А. А. Музика